

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

Metodstöd för jämförbarhetsintegrering

Hem för vård eller boende

Innehållsförteckning

Bakgrund	4
Tema 1 – Tjejer och killar, lika (o)lika	10
Tema 2 – Makt och inflytande.....	16
Tema 3 – Ekonomisk jämställdhet	22
Tema 4 – Det obetalda hem- och omsorgsarbetet	28
Tema 5 – Mäns våld mot kvinnor ska upphöra.....	32
Tema 6 – Empati	40
Tema 7 – Aktiva åskådare.....	44
Avslut	48

BAKGRUND

Länsstyrelsen har i uppdrag att arbeta med regeringens jämställdhetspolitik. En metod för det är jämställdhetsintegrering. Därutöver ska vi stärka det våldsförebyggande arbetet i länet. Vi ska också bidra till att öka kunskapen i samhället om hur stereotypa maskulinitets- och femininitetsnormer utgör riskfaktorer för kränkningar och våldsamt beteende.

Arbetet handlar om att ge flickor och pojkar möjlighet att ta makt och forma sina egna liv och samhället.

Det spelar roll för ungdomar vilka möjligheter de får att forma och påverka sitt eget liv och samhället de lever i, i synnerhet när de befinner sig på institution eller är nyanlända till Sverige. Som ett led i detta har vi sedan år 2013 bedrivit ett utvecklingsarbete för att införliva ett genusperspektiv i HVB¹-verksamheter. Syftet var att öka personalens kompetens i att arbeta normkritiskt med unga flickor och pojkar. Genom att främja jämställdhet bland unga vill vi bidra till våldsförebyggande arbete.

Materialet är framtaget i samarbete med Katarina Olsson, jämställdhetskonsult samt Syvonne Nordström och Kerstin Bergman vid Länsstyrelsen Dalarna.

METODSTÖDET

Det här metodstödet är ett resultat av ett utvecklingsarbete som Länsstyrelsen Dalarna gjort i samarbete med tre HVB-verksamheter i länet. Två av dessa var för ensamkommande ungdomar. Det tredje hade målgruppen flickor.

Personalen är viktiga aktörer i att skapa trygghet och fördela resurser på lika villkor genom sitt bemötande. Därför har utvecklingsarbetet varit inriktat på verksamhetsförbättringar utifrån ett jämställdhetsperspektiv. En frågeställning bland den personal som deltog i utvecklingsarbetet var: ”På vilka sätt bör verksamheten förändras/förbättras för att ge flickor och pojkar möjlighet att ta makt och forma sina egna liv och samhället?”

Personalen önskade konkreta verktyg för det dagliga arbetet med ungdomarna. Ett behov var att få ett metodstöd att använda i den egna verksamheten men också spridas vidare till andra HVB-verksamheter och då framför allt för ensamkommande flickor och pojkar.

Syftet med metodstödet är att ge stöd för personalen i samtal om jämställdhet inom personalgruppen och med de flickor och pojkar som vistas där. Syftet är också att påverka det ordinarie arbetet, att synliggöra hur resurser fördelas och hur rutiner och bemötande behöver förändras i verksamheten.

Metodstödet är sammanställt från redan befintligt och publicerat material. De delar i materialet som riktar sig till de unga på boendet är hämtade och delvis omgjorda från olika material. Varje kapitel innehåller en lista på material som fungerat som inspiration.

De delar i metodmaterialet som riktar sig till personalgruppen är från studiematerialet ”Jämställda boenden för ensamkommande flyktingbarn – vi jämställdhetsintegrerar vår verksamhet”. Studiematerialet finns tyvärr inte längre tillgängligt.²

Använd materialet som ni önskar och låt det inspirera er verksamhet att bli mer jämställd. Formulera om övningarna så att de blir begripliga för er grupp och framför allt – ha meningsfulla samtal om flickors och pojkars möjligheter att forma samhället och sina egna liv.

¹ HVB = Hem för vård eller Boende

² Catarina Alpkvist och Gertrud Åström, Östsam se även litteratur Tema 2

REGERINGENS JÄMSTÄLLDHETSPOLITIK

Övergripande mål:

”Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv”.

Delmål:

1. En jämn fördelning av makt och inflytande.
2. Ekonomisk jämställdhet.
3. En jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet.
4. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING

Jämställdhetsintegrering är en internationellt etablerad strategi för att bedriva jämställdhetsarbete och är sedan 1990-talet regeringens övergripande strategi för jämställdhetspolitiken såväl nationellt som internationellt. All offentlig verksamhet är skyldig att jämställdhetsintegrera. När verksamheten planerar, utför och följer upp, ska ett jämställdhetsperspektiv finnas med. Kort och gott ska det säkerställas att allt som görs i verksamheten ska bedrivas med utgångspunkt i flickors och pojkars, kvinnors och mäns respektive villkor och behov. Det kan exempelvis handla om bemötande, planering, utvärdering, fördelning av resurser och genomförande av aktiviteter. Det är inte krångliga re än så, ganska självklart egentligen.

I arbetet utgår ni från de nationella jämställdhetspolitiska målen.

(O)jämställdhet

Det går inte att arbeta med jämställdhet utan att tänka förändring. Ojämställdhet återskapas om vi gör som vi brukar. Det är därför viktigt att få syn på ojämställdheten. Om vi är omedvetna om skillnaderna i livsvillkor mellan könen är vi könsblinda. För att veta om ojämställdhet råder behöver flickors och pojkars situation synliggöras och analyseras. När vi har gjort det kan vi också skapa förändring. Vi behöver utmana traditionella könsmonster för att inte förstärka bilden av hur en tjej och kille ska vara. Vad lägger vi in i begreppen tjej- och killkvällar eller

tjej- och killdagar, vad fyller vi dessa aktiviteter med för något? Ordnar vi sminkdagar för tjejer och styrketräningsdagar för killar? Ja då är vi som verksamhet med och förstärker bilden av hur en tjej och kille ska vara. Ojämställdheten skapas som sagt i varje vardaglig handling.

Ungdomsstyrelsens, numera MUCF³ presenterade i rapporten Unga och våld 2013:1 sambandet mellan ”killar” och unga mäns användande och utsatthet av våld och hur det hänger ihop med attityder till jämställdhet. En tes som synliggörs i den är att individens attityder till jämställdhet och maskulinitet påverkar benägenheten att använda våld. Utifrån den tesen har Ungdomsstyrelsen prövat antagandet att stereotypa uppfattningar om jämställdhet/femininitet och maskulinitet kan påverka unga att använda våld. Analysen visar att risken för att utöva våldsam eller kränkande handling ökar med 3,2 gånger för killar som instämmer i stereotypa påståenden om könsroller kring maskulinitet och femininitet. Detta jämfört med killar som inte instämmer i något av dessa påståenden.

Använd denna handledning och läs texterna var för sig. Samtala om övningarna som hör till varje kapitel. På så sätt fördjupar ni den gemensamma kunskapen i personalgruppen och kan bygga upp ett fortsatt arbete kring genus och våldsprevention på ert boende.

I ett förändringsarbete är det lika viktigt med kunskap och innehåll som att arbetet leds strategiskt.

³ MUCF = Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

ATT LEDA GRUPPER

Att leda grupper och samtal är både roligt och utmanande. Det är roligt att få igång ett kreativt flöde och du märker hur individen och gruppen som helhet utvecklas. Det gäller att få gruppen att stå ut med varandras olika åsikter, att låta var och en tänka fritt samt att få tala till punkt. Det är också en utmaning i att leda samtalen vidare och få enskilda och gruppen att våga uttrycka sina åsikter. Du kan göra detta genom att ställa öppna nyfikna frågor och inte tala om vad de borde tycka.

ATT LEDA VÄRDERINGSÖVNINGAR

Värderingsövningar är ett verktyg för att kunna föra dialog och reflektera över sina egna, andras och samhällets värderingar. Övningarna är särskilt användbara vid samtal som sätter fokus på frågor som inte alltid har givna svar. Ett syfte med materialet är öka kunskapen om jämställdhet och mänskliga rättigheter och därmed utmana föreställningar om vad kvinnligt och manligt innebär. Sören Kirkegaard säger: "Om jag vill lyckas med att föra en människa mot ett bestämt mål måste jag först finna henne där hon är och börja just där". För det syftet passar värderingsövningar bra!

Övningar som kan användas är till exempel Heta stolen, Stå på linjen, Ja–Nej–Kanske eller Fyra hörn.

INSTRUKTION TILL LEDAREN FÖR UPPLÄGGET

Det finns vissa saker som är viktiga att tänka på när du använder dig av värderingsövningar. När du väljer påståenden till övningarna var förberedd så att du är trygg med att föra dialog om olika ämnen. Tänk på att som du frågar får du svar! Om ämnet är sexualitet, kroppar och begär kan det finnas en anledning att ha könsuppdelade grupper.

LEDARENS INSTRUKTIONER TILL DE UNGA

- Vi stämmer av våra gemensamma förhållningsregler i början av varje pass.
- Ingen ska tvingas att motivera sin ståndpunkt.
- Allt som sägs stannar i rummet.
- Visa respekt för varandras åsikter.
- Avbryt inte den som pratar.
- Mobiler ska vara avstängda och undanstoprade.

Tips!

I litteraturlistan hittar du material och tips på ytterligare övningar. Där kan du få information och underlag att utgå ifrån.

- Kom överens om förhållningssätt vid första träffen och upprepa dem vid varje tillfälle.
- Du är ansvarig att se till att gemensamma förhållningssätt följs.
- Låt aldrig kränkningar eller icke-demokratiska yttringar gå förbi oemotsagda!
- Konstruera aldrig värderingsövningar på ett sätt som gör att du frågar efter vad någon gör. Till exempel "alla som röker byter stol". Ett värderingspåstående skulle istället kunna vara "det är coolt att röka..."
- Förklara innan så att deltagarna vet att det handlar om ställningstagande och att det inte finns "rätt" eller "fel".
- Efter genomförd värderingsövning, ställer ledaren frågan om någon vill byta plats i till exempel fyra hörns-övning eller när hen står på linjen, om någon vill byta uppfattning.

OLIKA FORMER AV VÄRDERINGSÖVNINGAR

*Nedan ges exempel på olika typer av övningar.
Använd dessa instruktioner framöver då övningar utförs.*

OAVSLUTADE MENINGAR

Den här värderingsövningen är bra för att ”öppna upp” en grupp som inte känner varandra så bra eller som är tysta och osäkra. Den görs som en runda där ledaren läser upp meningarna och deltagarna får varsin mening i tur och ordning att avsluta.

Exempel på oavslutade meningar:

- En bra film jag sett är...
- Lördagar är bra för att...
- Jag är stolt för att...
- Min favoritsport är...
- Det är mysigt att...
- När jag blir stor vill jag...
- Jag blir glad av...
- Min favoritfärg är...
- Jag tycker mycket om att...
- Det är härligt med sommaren för att...
- Om jag vann en miljon skulle jag...
- Det är modigt att...
- Jag tycker att det doftar gott om...
- osv...

HETA STOLEN

Den här värderingsövningen går ut på att deltagarna tar ställning till olika påståenden. De sitter på stolar i en ring. Om du håller med om påståendet byter du stol. Håller du inte med sitter du kvar. Vet du inte kan du resa dig upp och sen sätta dig ned. Placera alltid en extra stol i ringen ifall endast en person vill byta stol.

JA-NEJ-KANSKE

Lägg ut lappar på golvet där det står JA-NEJ-KANSKE. Använd heta stolen- påståenden. I stället för att sitta på stolar, står nu deltagarna upp och går och ställer sig på den lapp som mest stämmer överens med deras värderingar just då.

FYRA HÖRN

Här ska det finnas en fråga eller scenario eller liknande som deltagarna ska ta ställning till. Det ska finnas tre färdiga alternativ som deltagarna kan välja och då fysiskt förflytta sig dit. Det sista hörnet ska alltid vara ett ”öppet hörn” där de kan ställa sig om de har en annan åsikt.

Dilemma:

Du går in i skolans matsal för att äta lunch. På vägen in ser du hur tre killar står framför ett mindre bord, vid det bordet sitter en ensam elev. De tre stirrar på hen vid bordet och skrattar högt. Du ser att den ensamma eleven är jätteledsen. Vad väljer du att göra?

1. Du går fram och frågar hur hen upplever situationen
2. Du konfronterar de som trakasserar
3. Du går till någon annan på skolan och diskuterar situationen/ber om hjälp
4. Öppet hörn/Eget förslag

STÅ PÅ LINJEN

Här gäller det att gradera ett påstående från lite till mycket. Till exempel jättekul till urtrist.

Exempel:

ÖVNING Stå på linjen

”Det är roligt att gå till skolan”

”Jämställdhet är viktigt”

Kom ihåg

För alla övningar gäller att efter varje påstående ge plats till några personer att beskriva hur hon/han tänkte. Stanna inte för länge på varje påstående – gå vidare. När 2–3 personer sagt något kort är det dags att gå vidare. I annat fall kan det bli långa diskussioner och det är inte meningen. Fördela ordet – låt inte endast de som har lätt för att prata få ta plats – ge utrymme till de som tar lite mer tid på sig.

STRUKTUR FÖR ALLA TEMATILLFÄLLEN

- Tillbakablick: Alla får säga något om förra tillfället. Något du har tänkt på sedan förra gången? Då pratade vi om...
- Häng upp blädderblocken. Gå igenom reglerna från föregående tillfälle. Stäm av om något behöver ändras eller läggas till
- Lek
- Presentera temat för dagen
- Summering och avslut efter varje pass: Låt varje deltagare säga något kort om passet. Vad kändes viktigt för dig? Något som berörde dig särskilt? Vad har du lärt sig? Vilka funderingar har du fått? Var det något du inte tyckte om?

Utvärdering för dig själv som ledare efter varje pass; Hur blev det? Vad hände i gruppen? Vilka samtal var lätta att leda? Vilka samtal blev svåra att leda? Vad behöver jag tänka på tills nästa tillfälle? Vad vill jag göra annorlunda nästa tillfälle? Vad är jag nöjd med?

Symbolers betydelse

Skrivövning

Lek

Diskussionsövning

**Tjejer och killar,
lika (o)lika**

MÅL MED PASSET

Detta pass ska synliggöra normer och ideal, öka medvetenheten om vad det innebär att vara tjej och kille utifrån familjens, släktens, skolans och/eller övriga samhällets krav och förväntningar. Ett första steg är att få kunskap kring vad jämställdhet är och synliggöra mönster av (o)jämställdhet i ungdomarnas vardag.

TILL DIG SOM LEDER

- Har du själv funderat på ”kvinnligt och manligt” och vad du lägger i begreppen?
- Har du funderat på (o)jämställda mönster i samhället och hur det kommer sig att det är så?
- Vad betyder jämställdhet för dig?
- Är du själv en förebild i att utmana traditionella könsroller (det som exempelvis benämns som ”tjejigt och killigt”)?
- Bemöter du flickor och pojkar jämställt? Hur då?

Du har ett uppdrag både som chef och medarbetare att leda en verksamhet jämställt. Det innebär att garantera att tjejer och killar får ta del av den skattefinansierade servicen på lika villkor samt får ett jämställt bemötande. Uppdraget handlar således inte om att ta reda på om kvinnor och män är biologiskt olika.

Det kan vara en utmaning att börja reflektera över kön och genus. Hur diskussionerna än går, är det viktigt att hålla fokus på villkor och rättvisa. Alltså tjejer och killar ska ha samma rätt att välja

utbildning och arbete. De ska få lika lön för likartat arbete. Vidare har de rätt att välja vem de önskar gifta sig med och när. De har också rätt att välja sin religion och hur den ska utövas. Tjejer och killar har rätt till sin egen kropp och frihet från våld. Tjejer och killar ska ha samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter på livets alla områden. Har de det idag?

GENUSSYSTEMET – EN FÖRKLARINGSMODELL

Genussystem används tillsammans med begrepp som genusordning, könsmaktsordning och köns-maktssystem för att beskriva de strukturer och processer som skapar och upprätthåller (o)jämställdheten i samhället. Genussystemets två delar förklaras genom:

1. Hierarki (att mannen ses som norm och värderas högre, exempelvis lön)
2. Isärhållande (uppdelning/motsatser)

Det som ses som kvinnligt respektive manligt hålls isär och ses som varandras motsatser. Flickor och kvinnor samt pojkar och män finns på olika arenor i samhället. Uppdelningen mellan könen inom utbildningen och på arbetsmarknaden är ett exempel på detta. Kvinnor och män befinner sig i olika sektorer, vård – teknik, samt återfinns på olika positioner, manlig läkare – kvinnligt vårdbiträde.

Material som varit inspiration

- Härskartekniker i ungdomars vardag, DVD film och handledning
- Machofabriken
- Aktiva värderingar

Material att använda

- Blädderblockspapper
- Tuschpennor
- Dagstidningar

Inledning och presentation

Hej och välkomna: Presentera ert syfte och ram för arbetet. T.ex. vi ska träffas X gång i veckan under X veckor och prata om mänskliga rättigheter för både tjejer och killar.

Runda: Alla får säga något om vad de förväntar sig?

**GEMENSAMMA FÖRHÅLLNINGSSÄTT
ATT ENAS OM**

Låt det ta tid att tillsammans bestämma hur ni vill ha det i gruppen. Exempel: alla har rätt att säga sin åsikt, alla har rätt att bli lyssnade på, alla har rätt att prata utan att bli avbrutna.

Det som sägs i gruppen stannar i gruppen, ingen berättar för någon annan. Du har rätt att ta ställning och uttrycka en åsikt och du har rätt att byta åsikt under eller efter övningen. Alla lägger undan mobilerna!

Summera vad ni kommit överens om, skriv upp på blädderblock (eller rita) ta med överenskommelsen till varje tillfälle. Kanske vill ni ändra den.

Som ledare lyssna, uppmuntra och bekräfta det som sägs. Våga ifrågasätta åsikter som går emot målsättningen och syftet med materialet. Att ifrågasätta och ställa klargörande frågor är inte samma sak som att säga "så får du inte tycka".

Exempelvis:

- berätta mer...
- hur menar du...
- så du menar att...
- hur stämmer det överens med...
- ska det gälla alla...

**INLEDANDE ÖVNING
Det här är jag**

Ge deltagarna ett A4 papper – dela papperet i fyra rutor. Låt deltagarna rita eller skriva. Låt de sedan presentera sig utifrån pappret.

Tre saker jag tycker om att göra

Tre platser jag trivs på

En maträtt jag älskar

Något jag skulle vilja lära mig

Presentation av dagens tema

Vad innebär det att vara tjej och kille idag?

Berätta om upplägget och innehållet.

Exempelvis: idag ska vi prata om vilka förväntningar och krav som finns på flickor och pojkar från olika håll t.ex. i familjen, släkten, bland kompisar, i skolan, ute i samhället.

Finns det olika förväntningar på flickor och pojkar? Vilka? Varför är det på det viset?

**ÖVNING
Heta stolen**

Läs påståenden och låt ungdomarna ta ställning

- Alla vet vilka rättigheter de har
- Alla vuxna känner till vilka rättigheter barn och unga har
- Allas rättigheter respekteras
- En del personers rättigheter respekteras mer än andra
- Alla vuxna respekterar barns och ungas rättigheter
- Alla har samma möjligheter i livet
- De som anses vara normala diskrimineras mindre
- Det är viktigt att känna till sina rättigheter

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

Förenklad version

Denna förenklade version av de 30 artiklarna i den Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna har skapats speciellt för unga.

- 1) Vi är alla födda fria och jämlika. Vi är alla födda fria. Alla har vi våra egna tankar och idéer. Vi måste alla behandlas på samma sätt.
- 2) Diskriminera inte. Dessa rättigheter tillhör alla, oavsett hur olika varandra vi är.
- 16) Äktenskap och familj. Varje vuxen har rätt att gifta sig och ha en familj om de vill det. Män och kvinnor har samma rättigheter både när de är gifta och när de har separerat.

Gemensamt samtal:

Vad är mänskliga rättigheter? Börja gärna med att se dessa två filmer: skola.amnesty.se/film
www.youthforhumanrights.org. Klicka på "What are human rights"

Diskutera sen:

- Är flickor, tjejer och kvinnor skyddade av MR, i lika stor utsträckning som pojkar, killar och män?
- Vad är jämställdhet? Vad betyder ordet?
- Vad tänker du på när du hör ordet jämställdhet?
- Varför är det inte jämställt i världen?

VAD ÄR JÄMSTÄLLDHET

Ledaren ger först en kort förklaring av vad mänskliga rättigheter och jämställdhet är. "I Sverige innebär jämställdhet att alla kvinnor och män, flickor och pojkar ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv". Det är Sveriges jämställdhetspolitiska mål.

Målet är att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livet alla områden. Vi ska ha samma möjligheter att skaffa oss makt och inflytande, samma möjlighet till att vara oberoende ekonomiskt och ha rätt till att utbilda oss till det vi vill. Vi ska dela lika på ansvar för hemmet och familjen och ingen ska behöva utsättas för könsrelaterat våld".

Vi ses som ett av världens mest jämställda länder, men det menas inte att vi inte har utmaningar vad det gäller jämställdhet. I jämförelse så har vi kommit en bra bit på vägen men vi är inte framme...

Män tjänar fortfarande mer än kvinnor trots likvärdiga sysslor, män sitter på fler höga positioner i samhällen där makt och inflytande utövas, kvinnor tar i större uträkning hand om barn och äldre utan betalning (kvinnor har därmed sämre pensioner), ensamstående kvinnor är en ekonomiskt utsatt grupp. Listan kan göras lång. Vi ska undersöka detta vidare.

ÖVNING

Synliggör ojämställdhet

Gruppen klipper ut bilder från tidningar där områdena nedan är beskrivna. Vad kan jämställdhet vara och vad är ett önskat läge? Reflektera tillsammans.

Exempel:

- Att kvinnor och män ska ha lika mycket makt och kunna bestämma över sina liv.
- Att kvinnor och män ska tjäna lika mycket i lön för likartat arbete samt välja vilken utbildning de önskar.
- Att kvinnor och män ska dela på barn och hemarbete.
- Att mäns våld ska upphöra.

Är det så idag? Har kvinnor och män lika rättigheter?
Eller kan det vara så här?

- Män har oftast mer makt än kvinnor, i alla delar av världen.
- Män har (ofta) högre lön än kvinnor – fast de har likartat arbet.
- Kvinnor är oftast hemma och tar hand om hem och barn.
- Alla män slår inte. Men det våld som utövas, utövas främst av män och unga killar. Män utövar våld både mot kvinnor och andra män i större utsträckning.
- Män utövar i större utsträckning sexuellt våld mot kvinnor och barn.

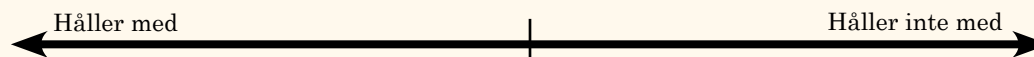
Har du funderat över varför det är så?

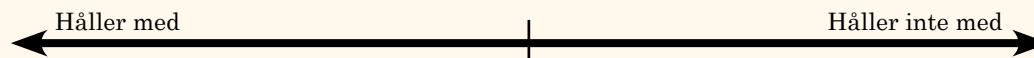
ÖVNING

Stå på linjen

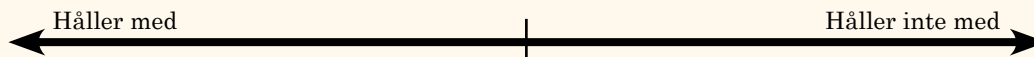
”Sverige är ett jämställt land”

”I mitt hemland är det jämställt”

”Det är viktigt med jämställdhet”

ÖVNING

Tjejer och killar

Skriv tjejer på ett blädderblock och killar på ett annat (eller rita).

- Dela gruppen i en tjej- och killgrupp (alternativt i två killgrupper).
- Be den ena gruppen (tjejer) tala om vad samhället har för förväntningar på män och killar. Hur ska killar/män vara och se ut? Vad bör en kille/man arbeta med? Tycka om? Vem bör en kille/man vara tillsammans med?
- Be den andra gruppen (killar) tala om vad samhället har för förväntningar på kvinnor och tjejer. Hur ska tjejer/kvinnor vara och se ut? Vad bör en tjej/ kvinna arbeta med? Tycka om? Vem bör en kvinna/tjej vara tillsammans med?
- Lägg papperen från båda blädderblocken på golvet.

Diskutera; Var det lätt eller svårt att komma på? Kan något av det som står på tjejpapperet göras, gillas (eller krävas) av en kille? Kan något av det som står på kill papperet göras, gillas (eller krävas) av en tjej?

Kan något av det som står på tjej pappret INTE göras, gillas (eller krävas) av en kille? Kan något av det som står på killpapperet INTE göras, gillas (eller krävas) av en tjej? Vad skulle kunna hända om en tjej eller kille går utanför det som står på papperet?

Låt gruppen komma på själva först. Du kan hjälpa till genom att ställa frågor. Exempelvis: Bli tjejen eller killen utfrys, får höra negativa kommentarer, bli mobbad, höra glåpord, bli utsatt för trakasserier eller för hot och våld?

**Makt och
inflytande**

MÅL MED PASSET

Jämställdhet handlar om villkor och jämn fördelning av inflytande av makt mellan kvinnor och män. Att ha rätt att formulera problemet brukar beskrivas som den viktigaste maktresursen.

Målet med detta pass är att undersöka frågor, till exempel vem som tillåter vem att få utrymme, vem som har inflytande och resurser i vardagen. Personal och ungdomar ska under detta tema resonera om vad makt och inflytande är och vad det kan handla om på ett boende för ensamkommande tjejer och killar. Hur ser det ut hos oss?

Två av de mest kända forskarna som problematiserat maktbegreppet är Steven Lukes och Michel Foucault. Lukes menar att makt har tre dimensioner: den första handlar om när A får B att göra något mot dennes vilja, den andra om vilka frågor som lyfts/inte lyfts på dagordningen och den tredje bland annat om omedveten maktutövning. (Är Dalarna jämställt, Rapport 2014:04, Länsstyrelsen Dalarna).

TILL DIG SOM LEDER

Den skattefinansierade verksamheten ska fördela sina resurser på lika villkor mellan tjejer och killar. Exempelvis fördelning av pengar, tid, talutrymme, lokaler och aktiviteter. Ett boende för ensamkommande ska bland annat se över om resurserna fördelas lika och om bemötandet är jämställt.

Även ett boende för enbart ensamkommande pojkar och unga män har att förhålla sig till de jämställdhetspolitiskamålen och hur verksamheten ska arbeta våldsförebyggande.

Material som varit inspiration

”Jämställda boenden för ensamkommande flyktingbarn – vi jämställdhetsintegrerar vår verksamhet”.

Är Dalarna jämställt, Rapport 2014:04, Länsstyrelsen Dalarna.

Material att använda

- A4 papper
- Pennor

FÖR PERSONALEN

För att diskutera makt och inflytande i er verksamhet – använd vardagssituationer från den egna verksamheten.

Hur ser det ut hos oss i vardagen? Vilka vardagssituationer kan ni komma på där makt och inflytande fördelas orättvist, blir osynliggjort eller är synligt men okommenterat och därmed normaliserat på boendet. Lista dessa på ett papper och diskutera.

Diskutera också i personalgruppen nedanstående:

- Flickor har rätt att bära jeans och korta kjolar. Hur ska pojkarna hanteras så att de respekterar detta?
- Flickor som kommer till Sverige har rätt att ta av sig sina sjalar. Kan någon annan än flickorna själva fatta sådant beslut?
- Flickorna har rätt att ta mat först i lika hög grad som pojkar. Hur ska en god mat-hållning skapas?
- Flickor har rätt att kunna cykla? Är konsten att cykla en fråga om vardagsmakt?
- Flickor har rätt att få prata lika mycket som pojkar. Får flickor lika mycket talutrymme på boendet?
- Har flickor rätt att bestämma vad som är viktigt att tala om? Om det finns ett flickrum och ett pojkrum på boendet (som ska ge tjejer och killar utrymme att samlas och prata med varandra separat) – skall pojkar och flickor respektera detta?

Presentation av dagens tema

Berätta om upplägget och innehållet. Idag ska vi prata om makt och inflytande det vill säga vem som bestämmer och vad tjejer och killar bestämmer om. Vi ska också prata om varför det ser ut som det gör. Ser det likadant ut i hela världen? Likheter och skillnader.

ÖVNING Makt

Skriv upp MAKT/bestämma på blädderblock eller whiteboard och diskutera med ungdomarna.

- Vad kan makt (bestämna) vara och betyda?
- Kan makt vara bra? Hur kan det vara bra?
- När kan det vara bra att ha makt?
- Kan makt vara dåligt? Hur kan det vara dåligt?
- Har du makt? Hur har du makt?
- Ska kvinnor och män ha samma makt att bestämma över sina liv?
- Vilka situationer kan en inte bestämma eller ha makt över?

Viktigt för dig som leder

Tänk igenom vad du tror kan komma upp och tänk igenom hur du vill hjälpa till att reflektera kring makt. Till exempel, kan du säga... Hur menar du? Berätta mer. På vilket sätt...

FÖR UNGDOMARNA

INLEDANDE LEK Tysta leken

Ställ er på led utan att prata med varandra utifrån: längd, ålder, första bokstaven i ditt namn. Från äldst till yngst... osv

Reflektion: *Var det lätt att göra övningen utan att prata med varandra? Hur gjorde ni? Var det någon som bestämde?*

ÖVNING

Stå på linjen

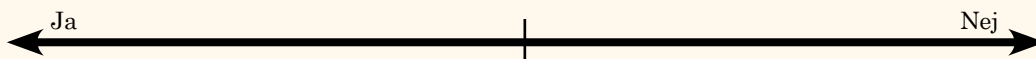
”Tjejer och killar har lika mycket makt att bestämma över vilka kläder de ska ha sig?”

”Flickor som kommer till Sverige har rätt att bestämma att ta av sig sina sjalar”

”Tjejer och killar ska ha lika mycket makt att bestämma på boendet”

”Tjejer och killar ska ha rätt att få prata lika mycket i skolan”

”Tjejer och killar ska ha lika mycket rätt att lära sig simma”

Viktigt för dig som leder

Här kan det komma upp olika åsikter när det gäller vad killar och tjejer får respektive inte få göra. Tänk igenom vad du tror kan komma upp och tänk igenom hur du vill hjälpa till att reflektera kring det. Till exempel Hur menar du? Om det var ditt syskon, dina barn hur önskar du att de ska få bestämma över sina egna liv?

ÖVNING

Heta stolen

Välj några påståenden och diskutera sedan i gruppen.

- Ibland kan det vara skönt att inte bestämma
- Föräldrar lägger sig ofta i för mycket
- Samma regler bör gälla för alla syskon i en familj
- När du kommer i tonåren ska du mer och mer få bestämma över ditt eget liv
- Det är viktigt att ha makt över sitt eget liv
- Att ha makt är något bra
- Att ha makt kan vara dåligt
- Lärare har makt
- Lärare ska ha makt
- Tjejer har makt
- Killar har makt

ÖVNING Fyra hörn

Ungdomarna pratar först tre och tre om orättvisa vardagssituationer mellan tjejer och killar när det gäller att bestämma och ha makt.

Därefter gör de denna fyra hörn-övning:

Låt deltagarna välja vilket hörn de vill ställa sig i. När de har gjort det be dem prata med varandra en kort stund om varför de ställt sig just i det hörnet. Fråga om någon vill berätta om sitt val av hörn. Ta alternativt "någon annan stans" sist. Fråga till sist om någon vill byta hörn.

Det är mest orättvist mellan killar och tjejers möjlighet att ha inflytande och makt över sig själv.

<i>I skolan</i>	<i>Fritiden</i>
<i>Hemmet</i>	<i>Någon annanstans</i>

ÖVNING Lista

Finns det situationer här på boendet som är orättvist för tjejer och killar? Lista dessa situationer på blädderblockspapper. Separat för tjejer respektive för killar.

Diskutera sen; Vad ska vi göra åt det? Bli så konkret som möjligt... så att hela ungdomsgruppen kan komma med förslag på förändringar.

ÖVNING Scen

Be ungdomarna spela upp de olika situationerna ovan. Hur skulle det kunna se ut? Scenen kan vara 1–2 minuter lång. (bjud gärna på er själva i personalen och spela upp en scen som de regisserar).

Reflektion: *Kan det se ut så här? Är det rättvist? Här kan ni också återkoppla till Mänskliga rättigheter och jämställdhet. Reflektera över om kvinnor och flickor har samma rättigheter.*

**Ekonomisk
Jämställdhet**

MÅL MED PASSET

Trots ett pågående arbete med jämställdhet under många decennier präglas arbetsmarknaden och näringslivet fortfarande av brist på jämställdhet. Det handlar bland annat om skillnader i kvinnors och mäns möjligheter att komma in på arbetsmarknaden, att stanna kvar och utvecklas i arbetslivet liksom att kunna kombinera arbete och familjeliv. Bristen på jämställdhet visar sig också genom till exempel löneskillnader, ojämlika karriärmöjligheter, könsskillnader i sjukskrivningar, ojämn fördelning av föräldraförsäkring och underrepresentation av kvinnor i företagens ledningar.

Inom skolan råder det flera jämställdhetsbrister i form av olika villkor och förväntningar på flickor och pojkar. Detta synliggörs bland annat i könsstereotypa utbildningsval och i skiftande kunskapsresultat där flickor presterar bättre än pojkar.

Målet med passet är att starta samtal om unga kvinnors och mäns rättigheter och möjligheter att försörja sig själva. Hur stödjer ni tjejerna och killarna att ta självständiga utbildnings- och yrkesval? Gör ni det på lika villkor?

TILL DIG SOM LEDER

Rätten till betalt arbete är en mänsklig rättighet liksom rätten till skolgång. Samhällets princip är att kvinnor och män ska kunna försörja sig själva genom en egen inkomst. Är det lätt eller svårt att tala om samhällets princip att kvinnor och män ska kunna försörja sig själva genom en egen inkomst? Vilka utmaningar kan komma upp? Ser ungdomarna kvinnan och mannen som likställda familjeförsörjare? Olika lön för likartat arbete? Kan en kvinna tjäna mer än en man? Kan en man deltidsarbeta?

Material som varit inspiration

- Genus – hur påverkar det dig?
- Tänk(tvärt)om!
- På tal om kvinnor och män – Lathund om jämställdhet 2014, SCB
- Fickfakta om kvinnor och män i Dalarna, 2014–2016, Länsstyrelsen Dalarna
- SOU 2014:30 Jämställt arbete? Organisatoriska ramar och villkor i arbetslivet
- Dir. 2011:80 Delegationen för jämställdhet i arbetslivet

Material att använda

- Papper och pennor
- Material för kollage

FÖR PERSONALEN

För att diskutera ekonomisk jämställdhet i vår verksamhet ska ni använda vardagssituationer från den egna verksamheten.

ÖVNING Lista

Vilka vardagssituationer kan ni komma på fördelas orättvist mellan den grupp som finns på ert boende. Vad blir osynliggjort eller vad synliggörs men kommenteras inte?

Exempel från vardagen:

”Personalen ger läxhjälp varje kväll och då börjat ana att flickorna kommer till korta. Pojkarna tar mera plats och pratar högt etc.”...

”Ofta är det så att killarna kanske har gått i skolan och flickorna har inte gått i skolan alls. Här har killarna ett försprång.”

”Om pojkarna ber flickorna bära pojkarnas skolväskor till skolan – hur gör vi?”

Fyll på med era vardagssituationer och lista dem. Diskutera sen!

Diskutera också

- Det är lika viktigt för både flickor och pojkar att lära sig läsa och prata bra svenska. Hur ska vi säkerställa det?
- Flickor och pojkar ska ha rätt och möjlighet att gå i skolan och utbilda sig lika länge och lika mycket. Hur ska vi stimulera det?
- Kvinnor och män har samma försörjningsplikt i Sverige. Hur säkerställer vi att ungdomarna förstår det?
- Flickor kan arbeta som rörmokare eller elektriker eller ingenjör. Hur säkerställer vi att ungdomarna lär sig och förstår detta?
- Pojkarna kan arbeta som sjuksköterska eller lärare på förskolan eller som affärsbiträde. Hur säkerställer vi att ungdomarna lär sig och förstår detta?

FÖR UNGDOMARNA

INLEDANDE LEK Stopp–Start

1. Alla går på kors och tvärs i rummet.
2. Börja med att klappa i handen en gång för att alla ska stanna på samma gång.
3. Klappa två gånger i händerna för att alla ska starta igen. Upprepa ett par gånger.
4. När det flyter på – ge ny instruktion: ingen klapp nu utan när en i gruppen startar så startar alla. När en i gruppen stannar, stannar alla.

Hur var detta?

Presentation av dagens tema

Berätta om upplägget som handlar om arbete och utbildning: Kvinnor och män ska kunna försörja sig själva genom en egen inkomst utan att vara beroende av någon annan person.

Reflektion: *Låt ungdomarna samtala 2 och 2. Vad tänker de? Vad innebär det i så fall?*

ÖVNING Ja-Nej-Kanske

- Glass är godast på sommaren
- Tjejer och killar har samma möjligheter att arbeta
- Det finns yrken som är bäst lämpade för tjejer/kvinnor
- Det finns yrken som är bäst lämpade för killar/män
- Killar är mer praktiskt lagda
- Redan när vi föds är tjejer bra på att laga mat och killar bra på bilar
- Tjejer och killar är bra på olika saker
- Killar och tjejer är lika bra på att arbeta med barn och gamla
- En tjej kan också vara intresserad av maskiner
- Tjejer och killar ska få välja vilket yrke de önskar

ÖVNING Lista

Vad är din framtidsdröm, vilka önskemål har inför framtiden?

- Måla din dröm, använd klipp och klistra material.

ÖVNING Mitt drömyrke

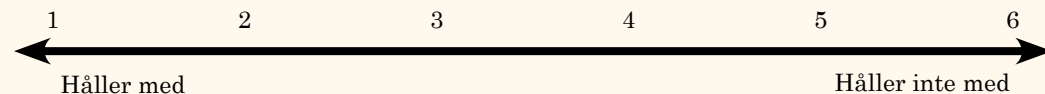
Vilket yrke, eller yrken drömmer du om att ha i framtiden?

Ävänd ”mitt drömyrkemallen” nedan och fyll gärna på med andra yrken utifrån hur ungdomarna tänker och önskar.

ÖVNING Stå på linjen

” Tjejer och killar ska ha lika rätt att utbilda sig och arbeta ”

ÖVNING

Ja-Nej-Kanske

Sjuksköterska: .....

Lastbilschaufför: .....

Snickare: .....

Läkare: .....

Affärsbiträde: .....

Frisör: .....

Elektriker: .....

Kock: .....

Arbeta med äldre: .....

Veterinär: .....

Musiker: .....

Datatekniker: .....

Arbeta med barn: .....

Polis: .....

Fritidsledare: .....

Lärare: .....

Ingenjör: .....

Reflektion:*Hur ser det ut i gruppen?**Dela in gruppen i könshomogena grupper (tjejer och killar om det går)*

- Vilka yrken har grupperna valt ur kolumnen "Ja"
- Finns några könsskillnader i yrkesval?
- Vad krävs det för utbildning? Hur länge?
- Har tjejer och killar valt yrke som kräver lång eller kort högskoleutbildning. Vad innebär det i så fall?

ÖVNING

Lista

Varje ungdom skriver ner en yrkestillhörighet för två vuxna de känner. Skriver ner vilka yrken det handlar om på två lappar. Ange symbolen kvinna och symbolen man på respektive lappar.

Reflektion:

Vilka yrken finns på vuxen-listan som inte finns på ungdomarnas lista.

- Finns tjejernas drömyrken med på listan för kvinnor?
- Finns killarnas drömyrken med på listan för män?
- Har vuxna förväntningar på vad flickor och pojkar ska välja för yrke?

ÖVNING

Lista

- Vilka yrken finns det? Skriv ner på en White board. Hjälp till att fylla på tavlan.
- Vilka av dessa yrken finns kvinnor/ män?
- Vad tror ni det beror på?
- Vilket av yrken som vi listat är ditt drömyrke?
- Vad påverkar våra yrkesval? Vem påverkar våra yrkesval?

**Det obetalda
hem och
omsorgsarbetet**

MÅL MED PASSET

Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjligheter att ge och få omsorg på lika villkor. Regeringens tredje delmål handlar om det obetalda hemarbetet och om omsorgen om de äldre och barnen. Passet ska synliggöra och utmana föreställningar om vem som bäst passar att utöva hemarbete (till exempel matlagning, tvätt, städning, gräsklippning, snöskottning, bilvård) och omsorg av barn och övriga anhöriga.

TILL DIG SOM LEDER

Hur tänker du kring hem och omsorgsarbetet?
Hur fördelar ni omsorgsarbetet på boendet? Vilka kommer alltid ihåg födelsedagar? Sätter upp gardiner? Bakar? Etc.

Passar kvinnor och tjejer bäst att ta hand om omsorgsarbetet? Det är viktigt att leda tillbaka diskussionerna till att handla om rättvisa och villkor. Hur kan ni förbereda er på att leda sådana diskussioner?

Material som varit inspiration

- Fickfakta från SCB
- Fickfakta Kvinnor och män i Dalarna
- Machofabriken
- Studiematerialet "Jämställda boenden för ensamkommande flyktingbarn – vi jämställdhetsintegrerar vår verksamhet"

Material att använda

- Papper som kan tejpas ihop till ett långt papper
- Tejp
- Pennor
- Veckotidningar, dagstidningar att klippa bilder ur

FÖR PERSONALEN

För att diskutera jämn fördelning av det obetalda hemmet – och omsorgsarbetet i vår verksamhet ska ni använda vardagssituationer från den egna verksamheten.

Diskutera i personalgruppen

- Pojkar kan ta hand om barn, mata dem och byta blöjor lika mycket som flickor. Hur arbetar vi för detta?
- Pojkar ska laga mat, plocka undandiska, tvätta lika mycket som flickor. Är det så på vårt boende? Hur ska vi garantera detta?
- Pojkar kan ta hand om de gamla och hjälpa till med matlagning och tvätt lika mycket som flickor. Hur arbetar vi för detta?
- Ska den som är bäst på att städa i ett hem alltid städa?

ÖVNING Lista

Vilka vardags situationer kan ni komma på där jämn fördelning av det obetalda hemmet – och omsorgsarbetet fördelas orättvist, blir osynliggjort eller är synligt men okommenterat.

Vardagssituationer

- ....
- ....

Exempel från vardagen

- ”Manlig personal måste väl också både städa och laga mat”
- ”När vi gjorde grupper med både killar och tjejer som skulle jobba i köket på boendet så fick tjejerna göra allt jobbet”
- ”Ska vi inte använda personal på det som en är bäst på? Om en man är bäst på fotboll – ska inte han alltid då ta hand om fotbollsträningen? Ska inte Bosse – som kan det här med att laga cyklar – göra det så att det går fort och blir bra? Ingrid är ju bäst på att baka bullar och får göra det!”
- ”Ska flickor spela fotboll? Ska pojkar lära sig spela blockflöjt? Ska pojkar lära sig spela badminton?”
- ”Vem ska ta hand om de små barnen där hemma?”
- ”Vem ska ta hand om de gamla?”

FÖR UNGDOMARNA

INLEDANDE LEK Alla som tycker om... byter stol

Alla sitter på en stol utom ledaren som står i mitten och säger något som hen tycker om att göra, t.ex. alla som tycker om att äta glass byter (stol). Ledaren i mitten hittar en stol att sätta sig på. Någon ny står i mitten och säger något som hon/han tycker om att göra.

Presentation av dagens tema

Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor. Möjligheten att förena avlönat arbete med att ha en familj och att vårda relationer med närstående är centralt. Det handlar om att föräldrar ska ta ett gemensamt ansvar för barnen. Men det handlar också om omsorgen om de äldre.

ÖVNING Fyra hörn

Varför stannar kvinnor oftast hemma med barnen?

Det är mest naturligt	Männen måste arbeta och tjäna mer därför är det mest lönsamt
Män vill inte ta hand om barn	Öppet hörn

ÖVNING Ja–Nej–Kanske

- Killar kan ta hand om barn, mata dem och byta blöjor lika mycket som flickor
- Killar ska laga mat, plocka undan, diska, tvätta lika mycket som tjejer
- Killar kan ta hand om de gamla och hjälpa till med matlagning och tvätt lika mycket som flickor
- Ska den som är bäst på att städa i ett hem alltid städa?

Reflektion: *Hur blir man bäst? Vad är du bra på? Hur blev du det? Handlar det om att öva?*

ÖVNING Fyra hörn (från I hederns skugga)

- Du är gift/sambo när din flickvän får ett nytt jobb, de erbjuder henne att bli chef och få en högre lön. Det kommer att innebära att du får ta del mycket ansvar för hemmet och för att hämta barnen på förskolan. Hur reagerar du?
- Du blir glad och uppmuntrar henne till att tacka ja
- Du blir arg och säger att hon ska tacka nej
- Hon kan tacka ja, med du talar om att du inte tänker ansvara för hemmet
- Öppet hörn

ÖVNING Genussystemet

Ta fram blädderblocken ni jobbade med vid tillfälle ett (Tjejer och killar). Prata igen om isärhållning (uppdelningen) mellan tjejer och killar.

- Hur ser samhället på en kille som är hemma och tar hand om hem och barn?
- Hur ser samhället på en tjej som är hemma och tar hand om hem och barn?
- Finns det olika hemmasysslor för tjejer och killar? Vilka är de?

ÖVNING Swedish dads

När fotografen Johan Bävman från Malmö var föräldraledig fick han idén till ett stort fotoprojekt där han plåtade 60 föräldralediga pappor! Fotoserien heter Swedish Dads och finns på www.johanbavman.se

Reflektion: *Vad tänker du när du ser bilderna? Att bli förälder i framtiden, finns det någon bild du bli inspirerad av? Vilken bild? Varför just den? Vad är det för handling i bilden som du inspireras av?*

**Mäns
våld mot
kvinnor ska
upphöra**

MÅL MED PASSET

Passet ska handla om regeringens delmål att mäns våld mot kvinnor ska upphöra och flickor, kvinnor, pojkar och män ska ha rätten till kroppslig integritet. Målet med passet är att unga ska känna till rätten att bestämma över sin egen kropp och andra rättigheter kring sex och sexualitet. Vi ska gemensamt undersöka hur det kommer sig att män och killar är överrepresenterade i världstatistiken. Mörkertalet vad det gäller mäns våld mot kvinnor, och särskilt det våld som sker i nära relationer, är stort. Det är svårt att få tillförlitliga uppgifter om våldets omfattning i samhället och därmed är det svårt att bedöma huruvida våldet ökar eller minskar över tid.

Personalens kunskap och bemötande av unga killar/pojkar kring våld är viktigt. Att börja se och agera på lindrigt våld som kan ta sig i uttryck som skojbråk, sexistiskt språk, knuffat, och hot och våld är avgörande om ni ska lyckas med att ett förebyggande arbete. Genom att jobba förebyggande med att förändra begränsande normer för hur killar och tjejer förväntas vara bidrar ni till att unga tjejer och killar kan åtnjuta rätten till mänskliga rättigheter. Det är en mänsklig rättighet att leva i ett samhälle fritt från mäns våld.

TILL DIG SOM LEDER

Att prata om våld kan beröra och uppröra. Därmed kan vi bli för försiktiga och inte ens våga prata om det som idag är ett stort världshälsoproblem. Ni som leder, prata igenom upplägget med varandra och dela också era fantasier och farhågor om vilka händelser ni själva är oroliga för. Med hjälp av varandra, försök att bena ut vad som är rädslor och fantasier och vad som är reella farhågor. Det är möjligt att prata om mäns och unga mäns våld utan att komma in på privata erfarenheter. Se hur ni kan få passet att stämma överens med upplägget, det ska handla om våra gemensamma erfarenheter. Det ska inte öppna upp för terapeutiska samtal. Hur gör ni för att hålla samtalen på en kollektiv nivå där alla kan känna igen sig. Det här kapitlet är uppdelat på två tillfällen:

1. Vad är våld och kroppslig integritet?
2. Vad är hedersrelaterat våld och begränsningar?

Läs gärna innan

- Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamhet (kapitel 4)
- I Hederns skugga – De unga männens perspektiv av Dilek Baladiz
- Mäns våld mot kvinnor i Dalarna 2011–2014, rapport: 2015-05, Länsstyrelsen Dalarna

Material som varit inspiration – pass 1

- Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter
- Meningen med våld

Material som varit inspiration – pass 2

- Lås upp - Normutmanande metoder
- I Hederns Skugga – De unga männens perspektiv
- Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamhet
- Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck (SOU 2015:55)
- Värdegrunden Jämt, Kön Makt och Genus, Kicki Scheller

Material att använda

- Blädderblockspapper
- Ett långt papper för kontinuumlinjen
- Post-it lappar i olika färger
- Pennor

FÖR PERSONALEN

För att diskutera mäns våld i form av kontroll, begränsningar, ska ni använda vardagssituationer från den egna verksamheten. Reflektera från föregående tematräff, genomgång av regler och avstämning om ungdomarna har något speciellt att ta upp.

Diskutera

- Skall kvinnor i personalen prata sex med killarna?
- Ska män i personalen prata sex med flickorna?
- Har vi tillräcklig utbildning för att göra detta?
- Behöver vi i personalgruppen stöd från exempelvis ungdomsmottagningen för att utföra ett bra arbete.
- Hur kan vi säkerställa att våra ungdomars kroppsliga integritet inte kränks? Hur får ungdomarna ta på varandra?
- Hur säkerställer vi att sexuella trakasserier inte förekommer? Vilket språk tillåter vi? Är det tillåtet

att säga böger, hora, etc? Förekommer sexistiska skämt?

- Vad har vi för överenskommelser om vem som får gå in på vems rum? Hur kommer det sig att vi har dessa?
- Vad har vi för normbild av vem som begår övergrepp mot vem? Är vår normbild att det alltid är killar och män som begår övergrepp mot flickor?

ÖVNING Lista

Vilka vardagssituationer har ni sett, ser, hört eller märkt som har med begränsningar att göra?

Exempel från vardagen:

- ”Man kan märka lite av att killarna vill kontrollera tjejernas sexualitet – de vill upprätthålla sina gamla traditioner.”
- ”Det är ju så att klanen har koll på ungdomarna – även om de befinner sig långt borta från boendet. Tjejerna får aldrig ha ihop det med någon som inte är muslim. Det är mer ok för killarna att ha en relation med någon som inte är muslim. Och om det blir på riktigt är det helt ok om en tjej då går över till den rätta religionen.”
- ”I början när en kvinna i personalgruppen skulle sova över i nattboendet blev det liv och det blev konstigt. De unga männen blev jätteprovocerade.”
- ”På boendet där både killar och tjejer bor så har två unga tjejer nu blivit gravida. Killarna som först inte fick uppehållstillstånd hoppas nu på att få en ny chans när de ska bli pappor. Visst blev ungdomarna förälskade – men man måste ju ställa sig frågan om flickorna någonsin haft en ärlig chans att välja själva i den här frågan...”
- ”Vi måste ta upp det här och vara tydliga med myten om mödomshinnan...”

Diskutera

- Vad menas med rätten till sin egen kropp?

Hur ska vi arbeta för att både flickor och pojkar ska ha den rätten?

- Flickor har rätt till sin egen sexualitet.

Hur ska vi arbeta för detta?

- Våldtäkt och sexuellt tvång är allvarliga brott.

Hur ska vi arbeta för att alla hos oss ska förstå detta?

- Det finns ingen mödomshinna. Det är ett kulturellt påfund för att kontrollera kvinnor.

Hur ska vi kunna arbeta för att våra pojkar och flickor ska lära sig detta?

- Många unga kvinnor är könsstympade i sina hemländer. Det är en kulturell sedvänja för att kontrollera kvinnor.

Hur pratar vi med tjejerna om det? Hur ska vi kunna arbeta för att våra pojkar och flickor ska lära sig detta?

FÖR UNGDOMARNA

TILLFÄLLE 1

INELDANDE LEK

Sätta gränser

Låt gruppen dela upp i sig i två led och stå emot varandra.

1. Det ena ledet går nu sakta mot sin motpartner och stannar när partnern säger stopp för att visa var hen önskar att kompiserna stannar.
2. Övningen görs om igen för sista gången med samma personer. Det ena ledet går nu sakta mot sin motpartner och stannar när partnern sätter upp en hand för att visa vad hen önskar att kompiserna stannar.
3. Övningen görs om igen för sista gången. Det ena ledet går nu sakta mot sin motpartner och stannar (utan markeringar av röst eller kroppsspråk) när hen uppfattar var hen önskar att kompiserna stannar.
4. Gör om övningen så att andra ledet får känna på, byt gärna par.

Reflektera: Hur var detta? Vad var lätt, vad var svårt? Vad har jag lärt mig om mig själv och om andra och hur kan jag använda dessa erfarenheter i min vardag?

OBS! Viktigt att tänka på, diskussionerna ska inte handla om att den som blir utsatt för våld och begränsningar måste lära sig att säga ifrån. Då skuldbelägger vi den som är utsatt och det är inte meningen. Syftet handlar om att börja tala om – var går gränsen? Lätt/svårt att acceptera det.

Presentation av dagens tema

”Vad är våld?” Syfte: att börja prata om vad våld är. Ta del av matrisen Makt- och kontrollhjulet. Det finns olika former av våld och vi ska diskutera hur vi ser på våld, vad som är våld. Innan vi kan göra något åt problemet med våld måste vi kunna upptäcka problemet och gärna så tidigt som möjligt. Förmedla forskning om att killar är överrepresenterade i våldshandlingar men att alla killar inte utövar våld. Män och killar är överrepresenterade när det gäller våldsutövande i samhället i stort, oavsett om det är våld inom familjen eller ute på gatan.

Samtal med gruppen: Låt ungdomarna reflektera över ämnet. Kan det finnas någonting i samhällets och våra egna förväntningar på hur en kille/man ska ”vara” som vi behöver fundera över. Ska en riktig man kunna slå och stå ut med att bli slagen?

ÖVNING Vad är våld?

Förklara att våld kan gå från lindrigt till grovt. Hjälps åt att placera våldsutövning från lindrigt till grovt. Exempelvis från skoj-bråk till grov misshandel. Rita upp modellen bredvid på whiteboard eller på ett större papper. Beskriv att våld kan vara både, fysiskt, psykiskt och sexuellt.

Dela in i grupper om 3 och 3. Gruppen får tillsammans diskutera utifrån modellen. Ledaren skriver upp deltagarnas förslag till exempel vad kan lindrigt fysiskt våld, skojbråk, knuff, grov misshandel, våldtäkt, mord.

Reflektion: Låt deltagarna reflektera kring det de har definierat som lindrigt respektive grovt våld. På vilket sätt ser de att det lindriga våldet finns i deras vardag till exempel i skolan eller i samhället? Var ser de att det grova våldet finns?

Prata om frekvens av våld, att det mindre allvarliga kanske sker mer ofta än det grövre, men att våld föder våld. Det finns risk för en upptrappningseffekt av våld. Prata om att ifall vi ska kunna förebygga våld så behöver vi komma in i ett tidigt skede. Fundera på när det är lättast att gripa in som åskådare. Prata om vikten att behålla sin egen säkerhet som åskådare vid ingripanden. Men också att det är säkrare att ingripa vid lägre grad av våld, när man är flera personer och långt ifrån situationen.

Reflektion för ungdomarna: Har du ingripit någon gång i en situation som är beskriven på pappret? Berätta gärna själv om en situation där du ingripit.

	Fysiskt våld	Psykiskt våld	Sexuellt våld
Grovt			
Lindrigt			

Skriv upp förslagen

ÖVNING Rita cirklar

Rita upp cirklar som beskriver statistik över män och unga mäns våld. Statistik för Sverige (Finns i Boken Unga och våld och Inget att vänta på) Regional statistik finns i Länsstyrelsens rapport "Mäns våld mot kvinnor 2015-5" samt i fickfakta "Kvinnor och män i Dalarna 2014-2016".

Följ upp diskussion med att ta fram och samla artiklar om våld från (tidningar, TV) den senaste veckan:

- Hur många har läst/hört om detta?
- Har ni reagerat på allt våld som det skrivs och hörs om?
- Har våld blivit något " normalt " i vår vardag?
- Gör själv en lista på vad du sett och hört som beskriver våld under en vecka.

ÖVNING

Två scenarier

Syftet är att träna på ett scenario där vi plockar ut ”röda flaggor” = varningssignaler och funderar ut vilket handlingsalternativ som verkar lämpligast för var och en. Dela in gruppen i par om två och två. Dela ut de 2 scenarierna, några får göra Korridoren och några får Förolämpningar.

SCENARIO I – ”KORRIDOREN”

Du har rast och hänger i korridoren. Du ser ett par som du känner och de grälar, sen ser du hur killen knuffar sin tjej. Han är inte en nära kompis till dig och det är inte tjejen heller, men ni hänger i samma grupp. Ingen annan reagerar.

Tankar som snurrar

Det där var inte snyggt. Den där killen är verkligen hårdhänt mot sin tjej. Jag undrar vad som pågår. Borde jag säga något? Men om ingen annan gör något, varför skulle jag göra det? Är jag beredd på att slåss om det behövs? Tänk om han har något vapen på sig? Dessutom, om han behandlar henne på det där sättet och hon fortfarande är ihop med honom, vem är jag att lägga mig i? Men om jag inte gör något så säger jag att det är ok för honom att behandla henne illa.

”Vad ska jag göra?”

Instruktion: Skriv upp de olika alternativen nedan eller (rita). Låt deltagarna ta ställning. Om någon eller många ställer sig på (göra ingenting) – våga utmana dem. Har vi ett ansvar för våra medmänniskor när

vi ser saker som vi inte tycker är rätt? Om vi inte gör något, vem ska då göra något?

Alternativ:

- Gör ingenting, det angår inte mig.
- Försöka distrahera paret på något sätt, kanske börja prata högt, för att avleda situationen.
- Skrika någonting som ”Hallå, vad håller du på med? Låt henne vara!” sen hänga kvar för att se om situationen lugnar ner sig.
- Prata med tjejen vid tillfälle och låta henne veta att jag såg vad som hände och att jag är beredd att stötta och hjälpa henne.
- Inte göra något just nu. Men, så snart som möjligt, samma dag eller någon dag senare, prata med killen och föreslå att han ska söka hjälp för sitt aggressiva beteende.
- Prata med mina föräldrar, kuratorn, en lärare, skolsköterskan och fråga dem om råd.
- Eget alternativ.

SCENARIO II – ”FÖROLÄMPNINGAR”

En kille som du hänger med ganska ofta håller hela tiden på och säger taskiga och nedsättande kommentarer om en annan kille som du känner. Du har aldrig sett honom slå den andra killen, men det skulle inte förvåna dig om han gör det.

Tankar som snurrar

Angår det här mig? Jag känner med killen som blir utsatt men är det min sak att lägga mig i? Dessutom vill jag inte att den där aggressiva killen börjar hacka på mig. Men jag mår verkligen dåligt av att se en person som behandlar en annan person som skit.

”Vad ska jag göra?”

Instruktion: Skriv upp de olika alternativen nedan eller (rita). Låt deltagarna ta ställning. Om någon eller många ställer sig på (göra ingenting) – våga utmana dem. Har vi ett ansvar för våra medmänniskor när vi ser saker som vi inte tycker är rätt? Om vi inte gör något, vem ska då göra något?

Alternativ:

- Göra ingenting. Det är bäst att inte lägga sig i någon annans situation.
- Prata med den andra killen och säga att jag ser vad som händer och att jag inte gillar det. Fråga om det är något jag kan göra för att hjälpa till.
- Prata med personalen i verksamheten eller min gode man och fråga hur de skulle hantera situationen.
- Prata med en vuxen som jag litat på i skolan (ex. lärare, kurator, fritidspersonal) och berätta för dem om situationen.
- Fråga några kompisar om de sett samma sak. Samla ihop en grupp kompisar och gå och prata med en vuxen i skolan.
- Eget förslag.

TILLFÄLLE 2

Vad är hedersrelaterat våld och begränsningar? (Arbeta i könshomogena grupper under detta pass).

INLEDANDE LEK
Knuten

Deltagarna står i ring. Alla blundar och sträcker fram sina händer och fattar tag om någon annans händer. Alla öppnar ögonen och nu står ni som en trasslig knut och gruppen ska försöka lösa upp knuten och bilda en ring igen utan att släppa taget om varandras händer.

Presentation av dagens tema

Mänskliga rättigheter – handlingsutrymme och hedersrelaterat våld och begränsningar.

Idag ska vi prata om krav på att flickor och pojkar måste följa vissa regler för att inte förstöra familjens rykte och anseende, att inte dra skam över familjen och förstöra familjens heder. Både flickor och pojkar kan bli tvingade att rätta sig efter olika regler som exempelvis pappan eller släkten har satt upp, även om inte flickan eller pojken vill göra det. Risken är att om man inte följer de här reglerna så kan man bestraffas av familjen och av släkten.

ÖVNING**Heta stolen (från I hederns skugga)**

- Det är värre för en tjej att ha dåligt rykte, än för en kille.
- Det är bättre att vara tillsammans med någon från sin egen kultur.
- Det är viktigt att ha sex före en viss ålder.
- Man ska vänta med att ha sex innan man gifter sig.
- En man utan heder är inte värd respekt.
- Det finns kärlek vid första ögonkastet.
- Vänner är viktigare än kärlek.
- Det är okej att vara ihop med någon med samma kön.
- En tjej som får dåligt rykte får skylla sig själv.
- Familjen går före kärleken.

Tips!

I hederns skugga – de unga männens perspektiv (Dilek Baladiz) är en bok vi starkt rekommenderar att ni tar del av. I boken finns en mängd bra övningar ni kan använda. I slutet av metodhandledning finns fler förslag på material, litteratur ni kan köpa till boenden.

ÖVNING**Fyra hörn (från I hederns skugga)**

Folk pratar illa om din syster och säger att hon är lösaktig. Vad gör du? (om någon inte har en syster kan du säga kusin)

- Blir arg och försvarar din syster.
- Blir arg på din syster och tar upp det hemma med familjen.
- Håller ett öga på din syster i fortsättningen.
- Öppet hörn.

Leyla är kär. Kärleken är besvarad. Hon har ett förhållande sedan två månader, trots att hennes föräldrar enligt deras kultur förbjuder henne detta. Hur ska Leyla göra?

- Göra slut med pojkvännen.
- Presentera pojkvännen för familjen.
- Fortsätta att träffa honom i smyg.
- Öppet hörn.

ÖVNING

Situationer (från I hederns skugga)

Dela in i mindre grupper om 2–3 personer. Varje grupp får ta del av en situation att hitta lösningar till. Grupperna presenterar sedan situationerna för varandra. Dessa situationer kan också användas för gestaltningar.

Aminas dilemma:

Det är fest på skolan om två veckor. Några lärare ska också vara med på festen. Amina vill så gärna gå dit. Hon talar med sina föräldrar men de säger att det även kommer att vara killar där och undrar vad landsmän ska säga om de hör eller ser att hon är ute sent. Vad kan Amina göra?

Davids dilemma:

David är 19 år. Han och hans kompisar är på en fest. Plötsligt får hans kompisar syn på hans syster Elina som är 17 år. En av kompisarna tittar på honom och säger: Har du inte koll på syrran, hon står ju där och dansar, vad gör hon här? David känner ilska bullar i honom när han får se sin syster. Han vet att kompiserna kommer att snacka skit om hans syster och sprida rykten om henne bland landsmännen. Vad kan David göra?

Shans och Fatimas dilemma:

Shan är tillsammans med Fatima sedan 1 år tillbaka. De hemlighåller sin relation, för Fatima är bortlovad till en kille i hemlandet. Fatimas föräldrar planerar hennes bröllop till sommaren, efter att hon har tagit studenten. Shan och Fatima vill inte lämna varandra samtidigt som båda är rädda för vad Fatimas familj kan göra om deras förhållande upptäcks. Vad kan Shan och Fatima göra?

Ta hjälp av proffs

Det kan komma upp diskussioner om till exempel, könsstympning, hedersrelaterat våld, barnäktenskap, människohandel och annat som rör frågor du/ni känner er osäkra på. Kontakta exempelvis ungdomsmottagning, elevhälsan. Du kan få tips av Länsstyrelsen i Dalarna vem du kan kontakta. Du kan också ta kontakt med Länsstyrelsen i Östergötlands nationella kompetensteam för hedersrelaterade frågor inklusive könsstympning. När det gäller människohandel för sexuella ändamål och prostitution så kan du kontakta Länsstyrelsen i Stockholm och NMT (Nationellt Metodstöd mot prostitution och människohandel).

Empati

MÅL MED PASSET

De två tidigare passen har handlat om våld. Det här passet ska fokusera på empati och hur deltagarna själva förhåller sig när de ser att någon blir utsatt för kränkningar och våld.

Alla kan vi göra något för att stoppa kränkningar och våld i vår vardag. Alla kan bli aktiva åskådare i vardagen genom ökad förståelse för andra personers utsatthet samt genom att reagera på det vi ser. Alla är vi olika och vi väljer på olika sätt om och hur vi vill ingripa. Det som är viktigt är att vi gör något och att det sker på ett säkert sätt.

TILL DIG SOM LEDER

Du kan ta del av bakgrund till "åskådarperspektivet" inom projektet Frihet från våld som tagit fram våldsförebyggande insatser för unga med genusperspektiv.

Även programmen Mentors in Violence Prevention - MVP och Bringing in the Bystander - BITB, som båda bygger på våldsförebyggande genom att uppmuntra deltagarna att bli aktiva åskådare i sin vardag och sin närmiljö.

Tips!

Läs mer under "Frihet från våld" på Män för jämställdhets hemsida.

Material som varit inspiration

- Machofabriken
- Frihet från våld
- Män för jämställdhet – Kampanjen
#Aktivåskådare – inget ingripande är för litet
- Inget att vänta på

Material att använda

- Färgade papper
- Pennor, färgpennor
- Tidningar
- Klister

INLEDANDE ÖVNING

Liketer och olikheter

Diskutera i grupper om 3–4 personer

1. Fem likheter mellan oss. Likheter som inte syns och inte hörs.
2. Minst en olikhet hos var och en som de andra inte känner till.

Diskussion: När grupperna har redovisat vad de kommit fram till diskuterar ni i storgrupp vad som skapar och formar samtal. Ofta är det intressant med det som är nytt, det vi inte kände till. Det leder till intressanta samtal. Hur lång tid tar det att komma under toppen av isberget när vi möter en annan människa?

Presentation av dagens tema

Empati. Berätta om upplägget och innehållet. Exempelvis: idag ska vi prata om att förstå andra personers känslor. Till exempel att förstå hur en tjej/kille kan bli ledsen eller rädd om en person säger något nedlåtande om den andre eller hotar med att slå.

ÖVNING

Samtala i könshomogena par

Om jag var det motsatta könet för en dag vad skulle jag vilja göra då?

Låt deltagarna berätta vad de skulle vilja göra. När alla har berättat, kan frågan ställas: ”Hur kommer det sig att de inte kan göra det de beskrivit, eller hur det kommer sig att de inte kom på något”. (Ofta har tjejer och kvinnor önskningsar om att få göra sådant som har att göra med makt och inflytande, till exempel att få bestämma för en dag).

ÖVNING

Att bemöta en kompis

Bikupor om 2–3 personer: Tänk att någon kommer till dig och berättar att den blivit taskigt behandlad/ utsatt på något sätt. Ungdomarna beskriver några situationer/scener från deras verklighet.

Reflektion: *Hur tror du att den personen skulle vilja bli bemött? Vad är viktigt?*

Skriv upp det som kommer fram till exempel

- Att bli lyssnad på
- Att bli trodd
- Inte bli dömd (ditt fel), skuldbelägga

ÖVNING

Gruppsamtal

- Vad gör du för att visa att du tycker om någon?
- Vad vill du att någon gör för att visa att den tycker om dig?
- Hur känns det att vara älskad?

Oavslutade meningar

- En bra film jag sett är...
- Lördagar är bra för att...
- Jag är stolt för att...
- Min favoritsport är...
- Det är mysigt att...
- När jag blir stor vill jag...
- Jag blir glad av...
- Min favoritfärg är...
- Jag tycker mycket om att...
- Det är härligt med sommaren för att...
- Om jag vann en miljon skulle jag...
- Jag tycker att det doftar gott om...
- Det är modigt att...
- En bra kompis kan...
- En bra kompis kan inte...
- Vänner borde inte...
- Bra vänner kan...
- När man är ensam...
- Har man många kompisar så...
- Jag är orolig för...
- Jag kände mig lycklig när...
- Jag blir ledsen när jag tänker på...
- Jag tycker det är svårt att...
- osv...

**Aktiva
åskådare**

MÅL MED PASSET

Att arbeta för att förebygga mäns våld mot kvinnor är något av det viktigaste arbetet i en levande demokrati. Vi måste fokusera på situationen innan våldet ägt rum och de normer som är kopplade till killars och mäns våldsutövande. Arbetet med att förebygga våld måste påbörjas tidigt i barns och ungas liv. Vi måste också motverka normaliseringen av det lindriga våldet som fungerar som en grogrund för grövre våldsutövande.

Män för Jämställdhet har tagit ett initiativ till en kampanj som syftar till att inspirera människor att se sin möjlighet att förebygga och stoppa våld i vardagen genom att agera som en aktiv åskådare. Forskning har visat att åskådarperspektivet är en effektiv ansats och vi vill lyfta att var och en har en positiv roll att spela i samhället och att det de gör har betydelse – inget ingripande är för litet!
Läs mer om kampanjen på www.mfj.se/kampanj

Den enda långsiktiga lösningen är att arbeta förebyggande tillsammans.

TILL DIG SOM LEDER

Våldspreventivt arbete behöver utvecklas och ges ett ökat fokus. Förändrade normer och värderingar då det gäller maskulinitet, makt och våld – helt enkelt ett aktivt jämställdhetsarbete är det som krävs. Arbetet i kommuner och landsting har en avgörande betydelse för detta förändringsarbete och många goda exempel finns redan idag.

Bakgrund till kampanjens fokus är framförallt arbetet inom projektet Frihet från våld som tar fram tidiga våldsförebyggande insatser för unga med genusperspektiv.

Material som varit inspiration

- Män för jämställdhet – Kampanjen #Aktivåskådare – inget ingripande är för litet
- Inget att vänta på – Handbok för våldsförebyggande arbete med barn och unga (MUCF.se)
- Värdegrunden Jämt, Kön Makt och Genus, Kicki Scheller

Material att använda

- Post-it lappar
- Pennor
- Dator och kanon för att visa film

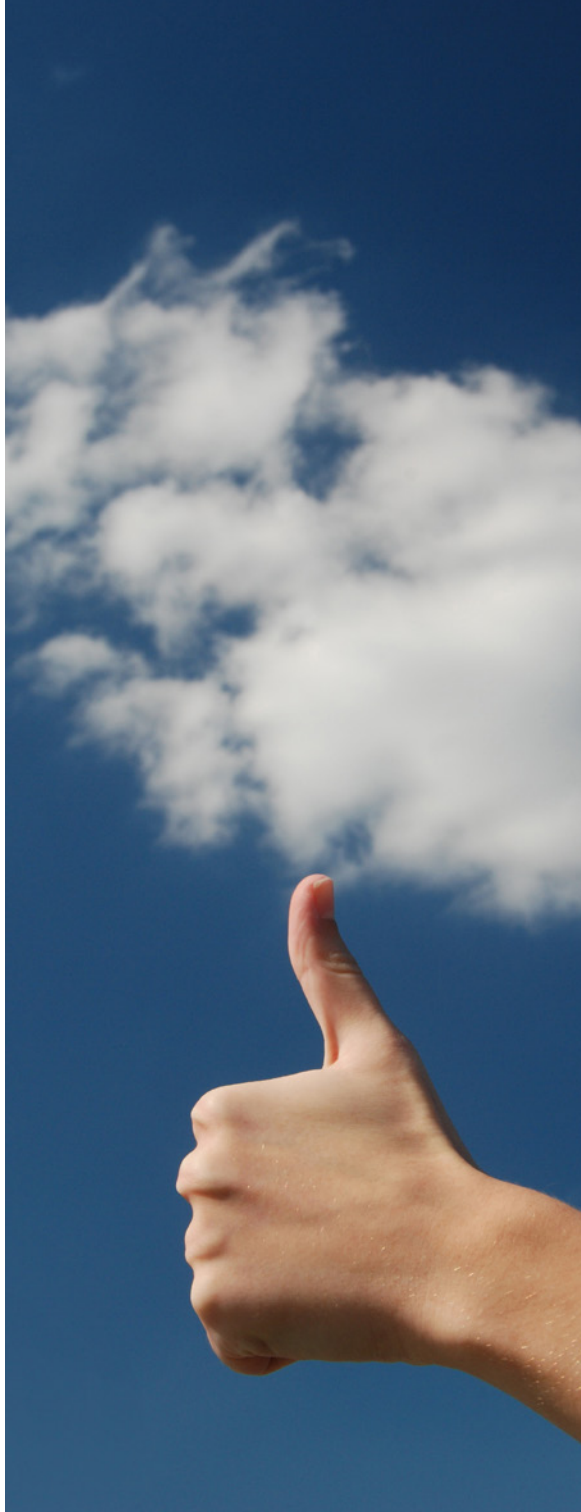

INLEDANDE LEK Liftaren

- Placera fyra stolar, två fram och två bak. Det är en bil. Tre deltagare tar plats i bilen. De är neutrala avseende känsloläge. Övriga deltagare står i kö eller sitter som åskådare, förutom en: liftaren. En åt gången går de fram och liftar.
- Bilen stannar och plockar upp en liftare som blir chaufför.
- Liftaren tar med sig en känsla (till exempel skrattar, gråter) eller ett sätt att vara på (till exempel trött, ängslig).
- De övriga i bilen härmar så att alla i bilen har samma känsla eller tillstånd.
- Bilen stannar på nytt och plockar upp en ny liftare som blir chaufför. Liftaren tar med sig en ny känsla som smittar av sig.
- Övriga i bilen roterar. När personen suttit på alla fyra sätena kliver hen ut och sätter sig i ringen.

Reflektion: *Var det lät eller svårt att härma, att göra likadant som den som kom in. Till dig som leder: vi har valt leken för att den ska visa hur lätt vi faktiskt uppfattar och kan ta efter andras känslor. Det kan vara bra men ibland behöver man också tänka till lite själv. Delta själv!*

Presentation av dagens tema

Aktiv åskådare – att kunna ingripa (vad betyder ingripa?)

I dag ska vi arbeta med att förstå sin roll som aktiv åskådare. Vi ska få kunskap om hinder och möjligheter i åskådarrollen samt träna på färdigheter i att vara en aktiv åskådare på ett positivt och våldsförebyggande sätt. Ställ också frågan om du kan tänka dig vara aktiv åskådare.

Åskådarfilm

Titta på filmen ”Simhallen” och lyft diskussionen om att det kan vara svårt som åskådare, veta vad man ska göra, när man ska göra det eller bara vad man ska säga. Vad önskar du att hon hade gjort? När skulle hon gjort något?

Se filmen: Sök på ”Spelar roll: Simhallen” på Youtube.

ÖVNING Scenarier

Nu ska vi träna på ett par scener igen: Dela upp gruppen i två och fördela scenariorna. En instruktör per scenariogrupp.

SCENARIO I

Läs scenariot för gruppen. Tänk på att fråga om scenariot känns relevant. Pratar ungdomar så här? Finns det en relation mellan ord och handling, attityder och fysiska våldshandlingar? Kan det ena leda till det andra? Hur? Eller varför inte?

”Vi driver bara”

Du hänger med en grupp ungdomar på rasten. En av dem drar ett rasistiskt skämt som är kränkande, och alla skrattar. En efter en börjar dra sina egna rasistiska skämt. Du tycker inte att det är rätt att uttrycka sig rasistiskt, men du måste erkänna att vissa av skämten lockar till skratt.

”Tankar som snurrar”

Är det ok att skratta åt rasistiska skämt? Vad spelar lite skämt för roll om den som är utsatt inte är där? Även de som skämtet berör kan skratta åt sådana skämt ibland? De kan till och med dra dem själva! Men å andra sidan tycker många inte att det är kul och om några av mina kompisar skulle inte uppskatta rasistiska skämt om dem, hur kan jag då delta i den här ”skrattfesten” med gott samvete? Men om jag säger ifrån så kommer de bara säga till mig att sluta vara så tråkig. Vad ska jag göra?

Alternativ:

1. Säg ingenting. Skratta med och försök att inte vara så seriös jämt.
2. Försök byta ämne så att mina vänner slutar dra sina ras-skämt.
3. Prata med en kompis efteråt och säg att du inte tycker det är ok och försök bli några fler som säger ifrån nästa gång.
4. Fråga hur de skulle känna om det rasistiska skämtet var riktat mot dem själv, mot hen och om det var rektorn eller en lärare som kläckte skämtet.
5. Gå därifrån och gör klart för de andra att jag inte tycker att det är ok att dra rasistiska skämt.
6. Berätta för en vuxen på skolan att eleverna drar rasistiska skämt.
7. Eget alternativ.

SCENARIO II

Läs upp scenariot för eleverna. Tänk på att fråga om scenariot känns relevant. Kan en del killar göra så här eller är det bara en stereotyp bild av killar? Fundera på om relationen till killen underlättar eller gör det svårare att ingripa.

”För nära inpå”

En klasskompis och lagkompis till dig är känd på skolan för att ”bakom tjejernas rygg, börja jucka mot dem”, när de inte ser. Killar som ser det här börjar garva – vilket verkar uppmuntra lagkompisen till att fortsätta. Vid de flesta tillfällen så blir tjejerna överraskade och upprörda. När tjejerna knuffar bort honom så försöker han att nypa dem

i rumpan eller ta på deras bröst. Du känner dig illa till mods av hans beteende men ingen annan säger något och det är ingen vuxen i närheten. Vad ska du göra?

”Tankar som snurrar ”

Är det ok att skratta åt sexistiskt beteende när det inte är några vuxna i närheten? Gör han det här för att verka tuff, eller är han intresserad av tjejerna och vill lära känna dem? Tycker tjejerna att det är roligt eller känner de sig bortgjorda och blir arga? Han kanske bara skojar och han menar kanske inget illa. Men om en av dessa tjejer var min syster eller kompis? Skulle det vara roligt då? Om jag säger ifrån kanske min lagkompis blir sur och säger åt mig att sluta vara en mes. Vad ska jag göra?

Alternativ:

1. Göra ingenting. Det angår inte mig.
2. Försök avleda situationen genom att dra med mig min lagkompis till nästa lektion.
3. Prata med en av tjejerna lite senare och be om ursäkt för din lagkompis respektlösa beteende.
4. Prata ihop dig med de andra lagkompisarna och gemensamt prata med killen om att ni inte tycker att hans beteende är ok och att det ger en negativ bild på ert lag.
5. Prata med en personal på boendet, en lärare, skolkurator, fritidspersonal eller liknande om vad som händer.
6. Eget alternativ.

Avslut

MÅL MED PASSET

Målet med passet är att tillsammans med ungdomarna göra ett avslut. Tala om erfarenheter och lärdomar som tillfällena har gett och vad var en och tar med sig som viktig lärdom i livet.

Målet med passet är också att ungdomarna ska få tid att uppskatta sig själv och varandra. Betona också att alla har varit modiga i arbetet.

TILL DIG SOM LEDER

Bjud på dina/era erfarenheter. Tala om på vilket sätt arbetet har skapat förändring i hur ni talar med varandra, om varandra, respekt etc. Vilka kvaliteter har stärkts på boendet? Om ni vill utmana stereotypa föreställningar om ”kvinnligt och manligt” i syfte att arbeta preventivt mot våld utifrån ett genusperspektiv, så är det inte mycket att vänta på! Ta hjälp av boken ”Inget att vänta på” för att skapa ett konkret och hållbart våldspreventivt arbete utifrån ett genusperspektiv på ert boende. Hur ska ni inspirera andra boenden att göra ett liknande arbete. Erbjud inspirationsföreläsningar.

Material som varit inspiration

- Machofabriken
- Inget att vänta på – handbok för våldsförebyggande arbete med barn och unga (MUCF.se)

Material att använda

- Köp, gör eller beställ utvärderingsmaterial (bilder/vykort) på olika föremål för att använda i utvärderingen (googla på samtalskort så finner du flera olika exempel)
- Ni kan också göra diplom eller annat som sammanfattar vad ni har gjort tillsammans

FÖR UNGDOMARNA

INLEDANDE LEK

Presenten

Dela in deltagarna i par. Den som startar improvisationen ger ett imaginär ”present” till den andre, som öppnar och förhåller sig till innehållet så att den som gav presenten förstår vad det är.

Här är det viktigt att få deltagarna att förstå att det handlar om att bejaka sin partners förslag, det handlar inte om att gissa rätt.

***Reflexion:** Hur var det här, lätt eller svårt. Vad handlar denna övning om tänker du?*

Presentation av dagens tema

Tema för dagen är: Att göra ett avslut!

Oavslutade meningar

- Min älsklingsfärg är...
- Det bästa med att vara tjej är...
- Det bästa med att vara kille är...
- Jag tycker om människor som är...
- Den som känner mig, tycker att jag är...
- Om jag vore 5 år äldre skulle jag...
- Att ge beröm till någon är...
- När jag får beröm känner jag mig...

ÖVNING

Vad är modigt?

Koppla på samtal ni haft tidigare om aktiva åskådare och empati. Låt alla få associera fritt kring ordet ”modig”. Skriv upp alla ord på tavlan.

- Har du haft mod att stiga ur din låda?
- På vilket sätt då? Berätta vad de gjort för olika modiga handlingar tillsammans?
- Hur ser ditt liv ut om 5 år, 10 år...
- Betyder mod samma för alla?
- Vad gör att vi ibland inte vågar vara modig?

Fortsätt att prata i storgrupp kring frågor nedan.

- Att träffas så här i grupp har varit...
- Jag har ofta känt mig...
- Det viktigaste temat för mig har varit...
- Ett tema som jag har saknat har varit...
- Jag har lärt mig...
- Jag tänker annorlunda nu kring...
- Jag vill också säga...

ÖVNING

Jag är stolt!

2 och 2 får samtala om: Det här är jag stolt över (med mig själv).

ÖVNING

Vad jag ser fram emot

Lägg ut en mängd bilder/vykort på ett bord. Be alla ta en bild som säger något om vad personen ser fram emot.

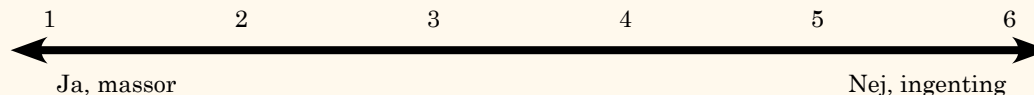
Alla sätter sig och var och en får tid att säga något om framtida förväntningar. (Utvärderingskort, går att köpa via nätet och är användbara i alla möjliga sammanhang)

ÖVNING

Stå på linjen

”Jag har lärt mig saker om mig och andra”

Reflektion: Låt deltagarna sitta 2 och 2 och samtala först innan ni tar en längre stund och låter de beskriva vad det är de lärt sig. Skriv upp!

Av det ni har skrivit – på vilket sätt kommer du ha nytta av det i framtiden tror du?

Litteraturlista

TEMA 1

Var fick du luft ifrån? Om härskartekniker i ungdomars vardag.
http://www.ur.se/mb/pdf/handledning/51431_var_fick.pdf.

Amphi produktion. Machofabriken – ett metodmaterial i syfte att utmana maskulinitet. http://www.ur.se/mb/pdf/handledning/51431_var_fick.pdf.

Steinberg, John (2013). Aktiva värderingar. Steinbergsutbildning.

TEMA 2

Alpkvist, Catarina, Åström Gertrud (2010). Jämställda boenden för ensamkommande flyktingbarn – vi jämställdhetsintegrera vår verksamhet. Östsam

Länsstyrelsen Dalarna. Är Dalarna jämställt? Lägesrapport 2013, rapport 2014:04.

Länsstyrelsen Dalarna. Mäns våld mot kvinnor i Dalarna 2011–2014, rapport 2015-05.

TEMA 3

Josefson, Helena (2005). Genus – hur påverkar det dig? Natur och kultur.

Norlin, Anna (2007). Tänk(tvärt)om! Tjejer, killar och makt. Raben& Sjögren.

SCB Fickfakta (2014).

SOU 2014:30. Jämställt arbete? Organisatoriska ramar och villkor i arbetslivet.

Dir. 2011:80. Delegation för jämställdhet i arbetslivet.

TEMA 4

SCB Fickfakta (2014).

Länsstyrelsen Dalarna. Kvinnor och män i Dalarna – Fickfakta (2014).

Amphi produktion. Machofabriken – ett metodmaterial i syfte att utmana maskulinitet. http://www.ur.se/mb/pdf/handledning/51431_var_fick.pdf.

Alpkvist, Catarina, Åström Gertrud (2010). Jämställda boenden för ensamkommande flyktingbarn – vi jämställdhetsintegrerar vår verksamhet. Östsam

TEMA 5

Baladiz, Dilek (2009). I Hederns skugga – De unga männens perspektiv. Gothia förlag.

Länsstyrelsen Dalarna. Mäns våld mot kvinnor i Dalarna 2011–2014, rapport: 2015-05.

Ungdomsstyrelsens. Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter, rapport 2013:1.

Isdal, Per (2002). Meningen med våld. Gothia förlag.

Lås upp – Normutmanande metoder. www.lasupp.nu.

SOU 2015:55. Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2015/06/sou-2015_55/.

Scheller, "Kicki" (2002). Värdegrunden JÄMT. Kön, makt och genus. www.lansstyrelsen.se/gotland/SiteCollectionDocuments/Sv/Publikationer/Jamstalldhet/vardegrunden_jamt.pdf.

TEMA 6

FFV – Vårdspreventivt centrum. www.mfj.se.

Amphi produktion. Machofabriken – ett metodmaterial i syfte att utmana maskulinitet. http://www.ur.se/mb/pdf/handledning/51431_var_fick.pdf.

MUCF. Inget att vänta på. Handbok för våldförebyggande arbete med barn och unga (2014).

TEMA 7

Män för jämställdhet. www.mfj.se.

MUCF. Inget att vänta på. Handbok för våldförebyggande arbete med barn och unga (2014).

Scheller, ”Kicki” (2002). Vardegrunden JÄMT. Kön, makt och genus. www.lansstyrelsen.se/gotland/SiteCollectionDocuments/Sv/Publikationer/Jamstallldhet/vardegrunden_jamt.pdf.

TEMA 8

Amphi produktion. Machofabriken – ett metodmaterial i syfte att utmana maskulinitet. http://www.ur.se/mb/pdf/handledning/51431_var_fick.pdf.

MUCF. Inget att vänta på. Handbok för våldförebyggande arbete med barn och unga (2014).

Länkar

www.jamstall.nu

www.manskligarattigheter.amnesty.se

www.youtube.com/watch?v=EkFyfY3_Fyg

www.levandehistoria.se

www.hedersfortryck.se

<http://www.rfsu.se/Bildbank/Dokument/Metod-Handledning/>

[L%c3%a4ttare%20svenska/metodbok2015web.pdf?epslanguage=sv](http://www.rfsu.se/Bildbank/Dokument/Metod-Handledning/L%c3%a4ttare%20svenska/metodbok2015web.pdf?epslanguage=sv)

ATT BLI INSPIRERAD AV

Ambjörnsson, Fanny (2010). Rosa, den farliga färgen. Ordfront förlag.

Elvin-Nowak, Ylva, Thomsson, Heléne (2003). Att göra kön. Om vårt våldsamma behov att vara kvinnor och män. Stockholm: Albert Bonniers förlag AB.

Hirdman, Yvonne (2001). Genus – om de stabila förändringarnas form. Malmö: Liber AB.

Heimer, Gun, Sandberg, David (2008). Våldsutsatta kvinnor – samhällets ansvar. Studentlitteratur.

Hedlin, Maria (2004). Lilla genushäftet. Om genus och skolan jämställdhetsmål. Högskolan i Kalmar.

Hilte, Mats (2005). Flickor och pojkar på institution. Ett könsperspektiv på vården av ungdomar. Stiftelsen allmänna barnhuset.

Holmberg, Carin, Enander, Viveka (2004). Varför går hon? Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser. Kabusa Pocket.

Karlsson, Lis Bodil, Piuva, Katarina (2012). Genusperspektiv på socialt arbete. Natur och kultur.

Lidholm, Kristina (RED), (2011). Jämställdhet i verksamhetsutveckling. Studentlitteratur.

Marklund, Liza och Snickare, Lotta (2005). Det finns en särskild plats i helvetet för kvinnor som inte hjälper varandra. Piratförlaget.

Mendel-Enk, Stephan (2004). Med uppenbar känsla för stil – ett reportage om manlighet. Atlas förlag.

Metodmaterial för tjejgrupper. Det rosa monstret, Ett handledamaterial som vill inspirera tjejer till aktivitet och eftertanke (2012). www.ksan.se.

Motmakt, Ett handledningsmaterial för feministiskt tjejgruppsarbete (2012), <http://stjarnjouren.nu>.

Gratis litteratur

SKL. Håll i och håll ut! Erfarenheter av jämställdhetsintegrering i kommuner och landstinget (2014).

MUCF. Unga och våld – en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter (2013).

UN WOMEN. Jämställdhet är en mänsklig rättighet, En handbok om FN:s kvinnokonvention och Peking plattformen (2008).

Statens offentliga utredningar

SOU 1990:44. Demokrati och makt i Sverige.

SOU 2005:66. Makt att forma samhället och sitt eget liv.

SOU 2015:86. Mål och myndighet – en effektiv styrning av jämställdhetspolitiken.

ISBN: 91-7496-115-2 (1997). Handlingsplan från FN:s fjärde kvinnokonferens i Peking 1995. Regeringskansliet offset central.

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN